

Ewa Dybowska
ORCID: 0000-0002-0454-772X
Uniwersytet Ignatianum w Krakowie

Wychowanie człowieka w refleksji Księdza Profesora Mariana Nowaka

Education and Upbringing in the Thought of
Professor Marian Nowak

ABSTRACT

The aim of this article is to commemorate the life and work of Prof. Marian Nowak, one of the most important representatives of general and personalist pedagogy, and to analyze selected aspects of his scholarship, as well as to reconstruct his concept of upbringing. The study focuses on the following research question: What is Prof. Nowak's concept of upbringing? The analysis is based on a critical examination of selected source texts under the framework of Prof. Nowak's personalist paradigm of education.

To characterize Prof. Nowak's understanding of upbringing, it is necessary to outline its anthropological foundations centred on personalism. With regard to the process of upbringing, it should be noted that, according to Prof. Nowak, it involves maintaining a specific balance between nature, culture, and transcendence. Equally evident is the axiological basis of education, which draws inspiration from Christianity. Given the relational nature of upbringing, it is also important to take into account the participants involved in the process. The child is the primary subject of upbringing, while the educator, understood in the broadest sense, acts as a companion and a source of stimuli for the child's activity.

KEYWORDS

Marian Nowak, human being's upbringing, personalism, person, community dimension of education

SŁOWA KLUCZOWE

Marian Nowak, wychowanie człowieka, personalizm, osoba, wspólnotowy wymiar wychowania

SPI Vol. 29, 2026/2
e-ISSN 2450-5366

DOI: 10.12775/SPI.2026.2.011
Nadesłano: 17.03.2026
Zaakceptowano: 4.05.2026

In discussing Prof. Nowak's concept of upbringing, it is worth emphasizing that his work was characterized not only by fidelity to Christian inspiration but also by methodological clarity and openness to scholarly dialogue.

ABSTRAKT

Celem artykułu jest upamiętnienie dorobku oraz osoby prof. Mariana Nowaka, jednego z ważniejszych przedstawicieli pedagogiki ogólnej i pedagogiki personalistycznej, oraz analiza wybranych elementów jego badań, jak również próba rekonstrukcji proponowanej przez niego koncepcji wychowania. Problematykę badawczą skoncentrowano wokół pytania: Jaka jest koncepcja wychowania człowieka w ujęciu prof. Nowaka? Jako metodę przyjęto krytyczną analizę wybranych tekstów źródłowych w odniesieniu do paradygmatu personalistycznego w wychowaniu autorstwa prof. Nowaka.

Chcąc scharakteryzować wychowanie człowieka według prof. Nowaka, należy wskazać na podstawy antropologiczne jego badań, które skoncentrowane są na personalizmie. Odnosząc się do procesu wychowania, trzeba pamiętać, że według prof. Nowaka charakteryzuje się on swoistym balansem między naturą, kulturą i transcendencją. Wyrażna jest także podstawa aksjologiczna w wychowaniu, która ma inspirację chrześcijańską. Zwracając uwagę na relacyjny charakter procesu wychowania, istotne jest także uwzględnienie aktorów biorących udział w wychowaniu i jego wspólnotowy wymiar. Podstawowym podmiotem procesu wychowania jest osoba wychowanka, a szeroko rozumiany wychowawca jest niejako towarzyszem, dostarczycielem bodźców do jego aktywności.

Charakteryzując koncepcję wychowania prof. Nowaka, należy dodać, że w swojej pracy dbał on nie tylko o wierność inspiracji chrześcijańskiej w pedagogice, ale także charakteryzował się przejrzystością metodologiczną i otwartością w dialogu naukowym.

Wprowadzenie

Kiedy w sierpniu 2025 roku żegnano ks. prof. dra hab. Mariana Nowaka, dr hab. Marek Jeziorański, prof. KUL, pisał o nim, że odszedł wychowawca wielu pokoleń pedagogów (Jeziorański 2025). Książd prof. Marian Nowak był cenionym człowiekiem, kapłanem, naukowcem, dydaktykiem oraz nauczycielem i wychowawcą

pedagogów, zarówno tych, którzy pracują w szkołach i placówkach wychowawczych, jak i tych, których zarażał swoją pasją i którzy przy jego towarzyszeniu podejmowali swoją drogę rozwoju naukowego. W działalności naukowej prof. Nowaka często pojawiały się kwestie odnoszące się do fundamentów wychowania, do wartości, które kształtują człowieka. Wydaje się to nieustannie aktualne, szczególnie wobec rzeczywistości, w której przyszło żyć w trzeciej dekadzie XXI wieku. To rzeczywistość charakteryzująca się zmiennością, niepewnością, złożonością oraz niejednoznacznością. Analiza rzeczywistości opisuje współczesny świat także jako kruchy, niespokojny, nieliniowy czy niezrozumiały. Oznacza to, że rzeczy dzieją się szybko, są trudne do przewidzenia i potrzebują elastycznego reagowania. Taki jest obecnie kontekst myślenia i działania pedagogicznego. Dlatego istotne jest określenie tego, co stałe i fundamentalne w zakresie filozoficznym, antropologicznym i wychowawczym. Stanowić to może punkt odniesienia do tego, by nieustannie odnajdywać się i żyć w zmiennym i często niezrozumiałym świecie. Jednym z celów artykułu jest analiza wybranych elementów badań prof. Nowaka oraz próba rekonstrukcji jego koncepcji wychowania człowieka w ramach przyjętego przez niego paradygmatu personalistycznego, w obrębie którego uprawiał pedagogikę personalistyczną. Personalizm jest jednym z nurtów filozofii. Jest także jednym z radykalnych nurtów pedagogicznych, który charakteryzuje afirmacja każdego podmiotu-aktora zaangażowanego w proces socjalizacji, kształcenia i wychowania osoby. Eksponuje osobę jako byt autonomiczny, obdarzony godnością i rozumną naturą (Śliwerski 2011).

Antropologiczne i aksjologiczne założenia procesu wychowania

Poszukując koncepcji człowieka, w swoich badaniach pedagogicznych prof. Nowak mówił o zwrocie „ku bytowi podlegającemu wychowaniu, ku człowiekowi, osobie ludzkiej” (Nowak 2000: 296). Kategoria osoby jest podstawą dla nurtu myślenia określanego jako personalizm. I właśnie personalizm uczynił prof. Nowak podstawą antropologiczną swoich badań i refleksji pedagogicznych. Mając świadomość tego, że personalizm rozwijał się w różnych postaciach, w swoich analizach wskazywał na jego początki w myśli Emmanuela Mouniera. Sam odwoływał się głównie do personalizmu

rozwijanego przez Jacques'a Maritaina, Romana Guardiniego oraz Stefana Kunowskiego (Nowak 2000, 2003). Mimo różnych odmian i nurtów personalizmu jego najbardziej charakterystyczną cechą jest to, że za punkt wyjścia przyjmuje rzeczywistość „osoby”.

Personalizm prof. Nowak określał jako doktrynę podkreślającą autonomiczną wartość człowieka jako osoby i jednocześnie postulującą jej afirmację. Dla niego personalizm oznaczał także aktywności wspierające rozwój osoby ludzkiej, które podporządkowują wartości ekonomiczne i techniczne wartościom osobowo-duchowym. Charakteryzował także personalizm jako postawę, która wspiera taką organizację życia, która wspiera i szanuje godność osoby ludzkiej. To dążenie do takiej organizacji życia społecznego i politycznego, w której jest miejsce dla osoby i wspólnot osób, dla relacji międzyludzkich, dla autentycznego dialogu międzypersonalnego (Nowak 2008: 542; Nowak 2003). Prof. Nowak w swoim personalistycznym podejściu podkreślał istotną rolę fenomenu wspólnoty osób, w której prawa jednostki i prawa wspólnoty są ze sobą połączone. Wspólnota dla niego oznaczała trwanie w relacji (być w relacji), która powstaje ze względu na dobro osób. Zadaniem wspólnoty staje się w tym rozumieniu maieutyka osoby (wzbudzanie osoby) i wspieranie jej samoformowania (Nowak 1993, 1996, 2003, 2021). Jest to swoiste osadzanie osoby jako uczestnika i aktora zachodzących wydarzeń w konkretnych uwarunkowaniach. Wychowania więc nie można zredukować do żadnego z biegunów – indywidualizmu lub życia zbiorowego – gdyż oba są konieczne (Nowak 2018). Istota personalizmu to pomaganie wychowankowi w nabywaniu coraz pełniej świadomości, że jest on osobą oraz że oprócz niego są także inni ludzie, dzięki którym może on odkrywać siebie jako osobę (Nowak 1996, 2019).

Chociaż problematyka aksjologiczna nie jest popularna, to w refleksji nad wychowaniem człowieka u prof. Nowaka jest ona bardzo wyraźna. Człowiek przypisuje swojemu istnieniu, a także istnieniu innych pewne wartości. Problematyka aksjologiczna jest u prof. Nowaka osadzona w chrześcijaństwie, co jednocześnie implikuje pojmowanie celu wychowania (Nowak 2000). Jak zostało wcześniej wspomniane, u podstaw omawianej koncepcji wychowania jest osoba ludzka, a celem wychowania jest pełnia człowieczeństwa, co w praktyce sprowadza się do urzeczywistniania swojego człowieczeństwa. „Wartości, normy i cele wychowania są potrzebne, gdyż człowiek,

wzięty już nawet od strony antropologii biologicznej, ukazuje się jako istota niedoskonała, niestała i otwarta na świat” (Nowak 2000: 379). Istotne jest zatem, zwłaszcza we współcześnie dynamicznie zmieniającej się rzeczywistości, postrzeganie wartości, norm i celów wychowania w sposób dynamiczny. To dynamiczne spojrzenie nie dotyczy jednak ich istoty, ale ich rozumienia i interpretowania. Pozwala to przyjąć perspektywę, która nieustannie, na nowo będzie prowadziła do tego, by wychodzić od samego człowieka, jego koncepcji, oraz od pytania kim on jest, co może czynić i ku czemu zdążać (Nowak 2000).

Biorąc pod uwagę personalizm jako fundament antropologiczny, prof. Nowak wprowadził do wychowania za Karolem Wojtyłą (1982) pojęcie normy personalistycznej. Rozumiał ją jako pełne uznanie wartości godności osoby, co w odniesieniu do wychowania pociąga za sobą obowiązek jej afirmacji ponadrzeczowej i ponadkonsumpcyjnej (ponadużytkowej) (Nowak 2000). Według normy personalistycznej jest zabronione posługiwanie się osobą jako środkiem do celu, w taki sposób, który zaprzeczałby jej osobowemu charakterowi, a co za tym idzie przedmiotowemu traktowaniu (Nowak 2000). Podkreśla to wyjątkową wartość osoby w jej niepowtarzalności i jedyności (Nowak 2003).

Koncepcja procesu wychowania

Chcąc określić naturę wychowania prof. Nowak podkreślał, że za punkt wyjścia należy przyjąć „nie tyle wyzwania, jakie stawia przed wychowaniem współczesne życie, ile wyzwania, jakie stawia osoba wychowanka” (Nowak 2000: 230). Stąd, jak już wspomniano, główne założenia filozoficzne swojego myślenia o wychowaniu osadził w personalizmie. Pozwala to na podkreślenie szczególnej wartości osoby i postrzeganie procesu wychowania z perspektywy personalizmu pedagogicznego. Jest to zatem pedagogika, która wyrasta z praktyki i pozostaje wierna człowiekowi i ciągle mu towarzyszy (Nowak 1996). To towarzyszenie wychowankowi, który staje się osobą, dokonuje się poprzez oddziaływanie wielorakich bodźców pochodzących od różnych środowisk oraz instytucji wychowawczych (Nowak 2003). Istotny jest tutaj odpowiedni dobór metod, środków, form pracy i oddziaływania wychowawczego, tak by uwzględnić podmiotowość wychowanka (Nowak 2009). Prof. Nowak przyjmował,

że wychowanie zakłada podjęcie dialogu z wychowankami. W tym procesie wychowawca dzieli się swoim doświadczeniem i wiedzą z wychowankami. Pozostaje jednocześnie otwarty na przyjęcie tego, co wychowankowie wnoszą do procesu wychowania, ubogacając się w ten sposób także ich wkładem w ten proces (Nowak 2010).

Prof. Nowak precyzując istotę wychowania postuluje jego ujęcie w sensie szerokim i wąskim. Wychowanie w sensie szerokim obejmuje aktywności wobec wychowanka, które mają na celu współtworzenie jego osobowej indywidualności. Chodzi tutaj o oddziaływania rodziny, szkoły, środowiska sąsiedzkiego i koleżeńskie (grupy rówieśniczej), a także konteksty zawodowe, media, internet itp., czyli o jakiegokolwiek oddziaływanie na osobę, na jej aktywności, na podejmowane decyzje i kształtowanie osobowego ja. Z jednej strony w tak szeroko rozumianym wychowaniu zawiera się tu postulat troskliwej opieki, chronienia przed zagrożeniami, a z drugiej strony dążenie do prowadzenia wychowanka ku pełni rozwoju (Kunowski 2001; Nowak 2000, 2000–2001, 2008). Wychowanie w wąskim sensie będzie natomiast oznaczało wszelkie zamierzone oddziaływania ukierunkowane na wychowanka, podejmowane w określonym celu i w danej sytuacji. Wiąże się to z koniecznością uwzględniania problematyki wartości i otwarcia się na perspektywę aksjologiczną (Nowak 2000, 2000–2001, 2008). Wydaje się, że wychowawca, który uwzględnia kontekst funkcjonowania wychowanka, przyjmuje go w jego „tu i teraz”, w miejscu, gdzie on jest. Pragnie doprowadzić go do stanu, gdzie on „może być” lub gdzie warto, „by był” (Nowak 2000–2001).

Rozumienie wychowania nieodłącznie związane jest z postrzeganiem go jako procesu rozwoju. Do natury osoby – jako jej podstawowa cecha życia – należy ciągły rozwój, który umożliwia coraz pełniejsze wyrażanie istoty człowieka. W takim ujęciu wychowanie rozumiane jako rozwój to „sposoby i procesy, które istocie ludzkiej pozwalają odnaleźć się w swoim człowieczeństwie” (Nowak 2003: 242). Rozwój to rzeczywistość dynamiczna, dążąca poprzez ciągłe zmiany do osiągnięcia wyższych i coraz bardziej dojrzałych stanów. Proces ten dokonuje się na wielu poziomach, w różnych obszarach funkcjonowania człowieka, nie zawsze proporcjonalnie (Nowak 2015).

Prof. Nowak (2000) w przyjętym personalistycznym rozumieniu wychowania, wychodząc od trójczynnikowej teorii rozwoju Kunowskiego (2001), wskazuje na trzy rodzaje czynników oddziałujących

na rozwój osoby: 1) czynniki wewnętrzne (własne/wrodzone i charakterystyczne dla danej osoby); 2) czynniki zewnętrzne (bodźce środowiskowe i nadprzyrodzone, pobudzające do rozwoju); 3) czynniki osobowościowe (pozytywne lub negatywne odpowiedzi wychowanka na działanie czynników wewnętrznych i zewnętrznych). Z takiego rozumowania wyłania się cel wychowania, którym jest uzdalnianie podmiotu (wychowanka) do przejścia samodzielności nad własnym procesem rozwoju (Nowak 2003). Dokonuje się to poprzez stopniowe doskonalenie się osoby, tak by stawała się ona coraz bardziej autonomiczna w dokonywaniu wolnych i spójnych wyborów (Nowak 2003, 2018, 2021).

Należy ponownie podkreślić, że według prof. Nowaka proces wychowania dokonuje się w swoistym balansie między naturą, kulturą i transcendencją, uznając je za elementy składowe sytuacji wychowawczej (Nowak 2000, 2003, 2021). Oznacza to, że proces wychowywania jest niejako determinowany i kierowany przez samą naturę i bywa utożsamiany z rozwojem naturalnym. Wychowanie nie może jednak pozostać tylko naturalnym rozwojem (Nowak 2021). Człowiek żyje bowiem zanurzony w konkretnej kulturze. W aktywności wychowawczej powinno się zatem również uwzględniać zamierzoną, świadomą i celową pomoc w uczeniu się kultury (Nowak 2012). Uwzględniając w balansie wychowawczym także transcendencję, należy podkreślić, że myślenie pedagogiczne prof. Nowaka pozostawało inspirowane i osadzone w chrześcijaństwie. Oznacza to, że wychowanie miało dla niego także odniesienie do transcendencji, a rozwój postrzegał szeroko – w wymiarze naturalnym i nadprzyrodzonym (Nowak 2000).

Pozostając w kategoriach personalizmu, należy pamiętać, że wychowanie jest rzeczywistością twórczą, dynamiczną i otwartą. Ma stopniowo prowadzić wychowanka do coraz większej samodzielności i doskonałości, a tym samym do tego, co lepsze, prawdziwsze, piękniejsze (Dybowska 2013).

Aktorzy procesu wychowania

Analizując koncepcję personalizmu w pedagogice proponowanej przez prof. Nowaka, oprócz wspomnianego indywidualnego wymiaru wychowania, podkreślić należy także istotny jej aspekt, jakim jest

wspólnotowy wymiar wychowania. Należy zatem zwrócić uwagę na uczestników (aktorów) relacji (sytuacji) wychowawczej. Według personalizmu pierwszym i podstawowym aktorem procesu wychowania jest osoba wychowanka. Dorosły, wychowawca, rodzic, nauczyciel jest współpracownikiem w dziele wychowania. Wyraża się to w postawie szacunku wobec specyfiki i tajemnicy osoby wychowanka. Rolą wychowawcy jest pomoc i towarzyszenie wychowankowi z zewnątrz (Nowak 2003, 1993). Zaznaczyć jednak należy, że relacja między wychowankiem a wychowawcą opiera się na wzajemności oraz respektowaniu się jako osób i podmiotów (Nowak 2009). Jednocześnie relacja ta pozostaje w pewnym sensie niesymetryczna ze względu na doświadczenie, wiedzę, kompetencje i różny zakres odpowiedzialności jaką posiada wychowanek i wychowawca. W koncepcji prof. Nowaka niewątpliwie pierwszymi i najważniejszymi wychowawcami w życiu dziecka są rodzice. Między dzieckiem a rodzicami ma miejsce „najbardziej oryginalna relacja wychowawcza” (Nowak 2000: 485). Dla większości dzieci rodzice są pierwszym światem odniesienia. Dla życia rodzinnego charakterystyczne jest nie oddziaływanie pedagogiczne, ale konkretna sytuacja egzystencjalna, którą jest relacja między rodzicami a dziećmi. Relacja z rodzicami to dla dziecka to doświadczenie osób, które są razem i stanowią we dwoje „jedną rzeczywistość” (rodzice). Stąd oczekuje od nich, by się zgadzali w podstawowych rzeczach (Nowak 2000). Dziecko także spotyka wychowawców poza rodziną. Pozostają oni wychowawcami wspierającymi. Nie mogą zwalniać rodziców z odpowiedzialności wychowawczej, a zasadniczo powinni ją wspierać i pomagać im realizować dzieło wychowania (Nowak 2000). Tymi wspierającymi wychowawcami jest także dalsza rodzina (np. dziadkowie), nauczyciele, wychowawcy, instytucje itp.

W relacji wychowawczej wychowawca ma do spełnienia określone funkcje. Prof. Nowak charakteryzuje je odwołując się do propozycji Kunowskiego (2001). Wynikają one z konieczności odpowiadania na potrzeby rozwojowe wychowanka i łączone są z kolejnymi warstwami rozwoju człowieka. Z warstwą biologiczną i psychologiczną łączy się funkcja *sanare* (uzdrawiać, leczyć, przywracać do zdrowia), która dotyczy opieki na naturą wychowanka. Dla warstwy socjologicznej charakterystyczna jest funkcja *educere* (wydobywać, wyprowadzać), która przejawia się w działaniach wychowawcy skierowanych

na rzeczywistość społeczną. Warstwie kulturologicznej przypisuje się funkcję *educaræ* (prowadzić, kultywować), która ma prowadzić do przyjęcia i aktywnego włączania się w tworzenie i przeżywanie szeroko rozumianej kultury. Warstwa duchowa rozwoju związana jest z funkcją *initiare* (wprowadzać, wtajemniczać), dla której charakterystyczne jest wprowadzanie wychowanka do zagadnień natury filozoficznej, światopoglądowej, religijnej i teologicznej, czyli tego wszystkiego, co pomaga określić sens i cel życia człowieka (Nowak 2000, 2008).

Konkluzje

W swoim myśleniu pedagogicznym prof. Marian Nowak postulował w szczególności sposób pedagogikę wrażliwą na osobę oraz na wspólnotę osób. Taka wrażliwość pociąga za sobą konieczność zaangażowania się dla dobra wychowywanej osoby (Nowak 1996, 2000, 2003). Tego rodzaju myślenie już w samym punkcie wyjścia afirmuje godność osoby. W swoich badaniach prof. Nowak łączył rzetelność naukową i wrażliwość na duchowy aspekt bytu ludzkiego. Personalizm w pedagogice prof. Nowaka ogniskuje się wokół osoby postrzeganej w jej wielorakich wymiarach, po to, aby coraz lepiej rozumieć sam proces wychowania (Nowak 2003). Takie myślenie zakłada przyjęcie jako punkt odniesienia w procesie wychowania tego, co stałe i fundamentalne. Pozwala to uniknąć rozchwiania i chaosu w zmiennej i płynnej dzisiaj rzeczywistości.

Profesor Marian Nowak okazywał wrażliwość na człowieka i jego godność w duchu personalizmu chrześcijańskiego nie tylko w samych badaniach i publikacjach naukowych. Również w takim duchu budował i utrzymywał międzyludzkie relacje tworzone na bazie wzajemnego szacunku, solidarności oraz przychylności – co w mowie pożegnalnej podkreślił prof. dr hab. Piotr Kostyło, przewodniczący Polskiego Towarzystwa Pedagogicznego (Kostyło 2025). W pamięci wielu osób pozostał jako otwarty i życzliwy współtwórca przestrzeni naukowego dialogu (Pasikowski 2025).

Niniejszy tekst zrodził się z potrzeby upamiętnienia osoby i dorobku prof. Mariana Nowaka. Swoje badania i refleksje prowadził on przez kilka dziesięcioleci. Można się zastanawiać, czy są one aktualne dzisiaj, w trzeciej dekadzie XXI wieku. Dynamicznie zmienia

się sytuacja egzystencjalna człowieka. Rozrasta się liczba środowisk wychowawczych (do wskazanych w artykule dochodzi m.in. sztuczna inteligencja). Niezmienna wydaje się natomiast pozostawać natura człowieka. Zatem refleksja wychowawcza prof. Nowaka może dalej inspirować pedagogów.

Bibliografia

- Dybowska E. (2013). *Wychowawca w pedagogice ignacjańskiej*, Kraków: Akademia Ignatianum; Wydawnictwo WAM.
- Jeziorański M. (2025). *Odszedł ks. Prof. Dr hab. Marian Nowak (1955–2025) – wychowawca wielu pokoleń pedagogów*, „Rocznik Pedagogiczny” t. 48, s. 343–344, <https://doi.org/10.14746/rp.2025.48.19>
- Kostyło P. (2025). *Pożegnanie ś.p. Księdza Profesora Mariana Nowaka (1955–2025)*, <https://ptp-pl.org/pozegnanie-s-p-ksiedza-profesora-mariana-nowaka-1955-2025/> [dostęp: 07.01.2026].
- Kunowski S. (2001). *Podstawy współczesnej pedagogiki*, Warszawa: Wydawnictwo Salezjańskie.
- Nowak M. (1993). *Wychowanie w personalizmie*, „Chrześcijanin w Świecie”, t. 23, nr 4, s. 59–67.
- Nowak M. (1996). *O pedagogikę wrażliwą na osobę i na wspólnoty osób*, „Roczniki Nauk Społecznych”, t. 24, nr 2, s. 31–52.
- Nowak M. (2000). *Podstawy pedagogiki otwartej. Ujęcie dynamiczne w inspiracji chrześcijańskiej*, Lublin: Redakcja Wydawnictw KUL.
- Nowak M. (2000–2001). *Wychowanie do wartościowania w kontekście pluralizmu*, „Roczniki Nauk Społecznych”, t. 28–29, nr 2, s. 5–27.
- Nowak M. (2003). *Pedagogika personalistyczna*, [w:] Z. Kwieciński, B. Śliwerski (red.), *Pedagogika 1. Podręcznik akademicki*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, s. 232–247.
- Nowak M. (2008). *Teorie i koncepcje wychowania*, Warszawa: Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne.
- Nowak M. (2009). *Podmiotowość – jej znaczenie i wartość w pedagogice chrześcijańskiej*, „Paedagogia Christiana”, t. 24, nr 2, s. 11–23, <https://doi.org/10.12775/PCh.2009.025>
- Nowak M. (2010). *Dialog w wychowaniu*, „Paedagogia Christiana”, t. 25, nr 1, s. 85–104, <https://doi.org/10.12775/PCh.2010.004>
- Nowak M. (2012). *Wychowanie i kształcenie akademickie w kontekście procesów socjalizacji i inkulturacji*, „Rozprawy Społeczne”, t. 6, nr 1, s. 174–189.
- Nowak M. (2015). *Rozwój i jego wychowawcza wartość w pedagogice rozwoju według Jana Pawła II*, „Labor et Educatio”, nr 3, s. 31–50.
- Nowak M. (2019). *Aksjologia współczesnej pedagogiki resocjalizacyjnej jako podstawa jej sukcesu*, „Roczniki Pedagogiczne”, t. 11, s. 17–28, <https://doi.org/10.18290/rped.2019.11s-2>

- Nowak M. (2018). *Education as Support for the Integral Development of the Pupil*, „Paedagogia Christiana”, t. 42, nr 2, s. 11–32, <https://doi.org/10.12775/PCh.2018.013>
- Nowak M. (2021). *Personalistic Pedagogy and Transcendence*, „Paedagogia Christiana”, t. 47, nr 1, s. 59–81, <https://apcz.umk.pl/PCh/article/view/35638>
- Nowak M. (2025). *Metodologia i metodologie w badaniach pedagogicznych dla uzyskania danych obiektywnych/prawdziwych/ważnych*, [w:] A. Korzeniecka-Bondar, B. Kunat, K. Szorc (red.), *Od ogólnej metodologii nauk do praktyk badawczych w pedagogice*, Białystok: Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, s. 25–40, <https://doi.org/10.15290/omnpbp.2025.04>
- Pasikowski S. (2025). *In memoriam: Ksiądz Profesor Marian Nowak i Jego roztropny synkretyzm metodologiczny*, [w:] A. Korzeniecka-Bondar, B. Kunat, K. Szorc (red.), *Od ogólnej metodologii nauk do praktyk badawczych w pedagogice*, Białystok: Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, s. 25–40, <https://doi.org/10.15290/omnpbp.2025.01>
- Śliwowski B. (2011). *Współczesny spór o istotę i zakres wychowania personalistycznego w Polsce*, „Annales. Etyka w Życiu Gospodarczym”, t. 14, nr 2, s. 11–25, <https://doi.org/10.18778/1899-2226.14.2.01>
- Wojtyła K. (1982). *Miłość i odpowiedzialność*, Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL.

ADRES DO KORESPONDENCJI:

Dr Ewa Dybowska
 Uniwersytet Ignatianum w Krakowie
 Instytut Nauk o Wychowaniu
 e-mail: ewa.dybowska@ignatianum.edu.pl